

LBRIS

We know
books

MIRCEA MALIȚA

ÎNTRE RĂZBOI
ȘI PACE

RAO CLASS

CUPRINS

Notă asupra ediției	9
Prefață	11

ÎNTRE RĂZBOI ȘI PACE

CAPITOLUL 1. Dansul ieilor	27
Tucidide	31
Culturile	38
Impulsuri subterane	45
Porniri ancestrale	51
Frica	62
Darwinismul	68
Lipsa de rațiune	77
Excesul de rațiune	82
CAPITOLUL 2. Sabia și plugul	89
Contagiunea războiului	93
Cataclismul nuclear	103
Războiul stelelor	114
Jocul dezarmării	123
CAPITOLUL 3. Trufașul Marte	135
Clausewitz	139
Sun Tzu	143
Kautilya	147
Machiavelli	150
Thomas Hobbes	154
Raymond Aron	158
Thierry de Montbrial	165
Edward Luttwak	171
CAPITOLUL 4. Irina cea harnică. Olimpicii civilizației	175
Kant. Premergători și continuatori	179
Proiecte europene	185

Erasm	190
Luminile	194
Haga	198
Societatea Națiunilor	202
Națiunile Unite	209
CAPITOLUL 5. Surorile Irinei. Lungul drum al umanizării războiului	217
Hugo Grotius	221
Jocul antic și jocul medieval	229
Crestinătatea și Pax Dei	232
Juriștii	237
Dreptul internațional modern	241
Dreptul umanitar și al războiului	245
Spectrul anarhiei	250
CAPITOLUL 6. Discipolii Irinei	267
Teoreticieni ai păcii: Toynbee, Boulding, Galtung	269
Prolegomene la o teorie a păcii	288
Liberalismul și școlile înrudite	288
Ce este un regim?	299
Fluviile	307
Ce este pacea?	318
Lecția Europei	329
CAPITOLUL 7. Viitori posibili și dezirabili	335
<i>Bibliografie</i>	367

JOCURI PE SCENA LUMII

Cuvânt-înainte	379
PARTEA I. Conflicte	381
CAPITOLUL 1. Introducere. Soluții inovative.	383
CAPITOLUL 2. Conflicte violente.	387
CAPITOLUL 3. Teoriile relațiilor internaționale	397
CAPITOLUL 4. Rădăcini.	407
CAPITOLUL 5. Războiul	415
CAPITOLUL 6. Conflicte identitare	428
CAPITOLUL 7. Conflictele secolului XXI	441
CAPITOLUL 8. Căile de rezolvare a conflictelor	453
CAPITOLUL 9. Negocierea și medierea în rezolvarea și prevenirea conflictelor.	461
CAPITOLUL 10. Concluzii. Perspective.	471
<i>Bibliografie</i>	484

PARTEA A II-A. Negocieri	491
CAPITOLUL 1. Negocierile	493
CAPITOLUL 2. Clasificarea negocierilor	500
CAPITOLUL 3. Modele ale negocierilor bilaterale	505
CAPITOLUL 4. Modele ale negocierilor multilaterale	514
CAPITOLUL 5. Negocieri multilaterale: un studiu comparativ	519
CAPITOLUL 6. Școala inovativă	526
CAPITOLUL 7. Călea 2 și călea 3	533
CAPITOLUL 8. Terții	538
CAPITOLUL 9. Modele conceptuale	543
CAPITOLUL 10. Culturile	550
CAPITOLUL 11. Stiluri de negocieri. Școli diplomatice	556
CAPITOLUL 12. Negociatorii	580
<i>Bibliografie</i>	586
PARTEA A III-A. Diplomație	597
INTRODUCERE	599
CAPITOLUL 1. Antichitatea	602
CAPITOLUL 2. Între castel și catedrală	615
CAPITOLUL 3. Renașterea	630
CAPITOLUL 4. De la Reformă la primul mare război european	640
CAPITOLUL 5. De la revoluția științifică la Lumini (1650-1800)	654
CAPITOLUL 6. Imperii și națiuni	670
CAPITOLUL 7. Modernitatea	679
CAPITOLUL 8. Secolul XX	692
<i>Bibliografie</i>	720

MARE ȘI MIC

PARTEA I.	729
Introducere	729
Relațiile puterilor mari cu puterile mici	731
Solidaritatea internațională a celor mici	734
Strategii ale țărilor mici în relațiile cu marile puteri	736
PARTEA A II-A	750
Marea derivă	750
PARTEA A III-A.	759
O lume în arme	759
Greșeli și sminteli	762
Softul	766
Cearta de pe culmi	769
Mici cu glorii mari	773

Constelația puterilor	778
Dilema autorității	782
Echilibrul puterilor	785
Punți și victime	790
Supremația	796
Alianțele	801
Organizații internaționale	805
Războiul	810
PARTEA A IV-A	814
O lume în criză	814
Scenarii prospective	818
PARTEA A V-A	838
Cine e mare, cine e mic?	838
Catalogul țărilor mici	840
Primejdii postmoderne pentru cei mici	842
Cazul tragic al României	844
Înțelepciunea	846
Religie și politică	848
Corifeii celor mici	850
Miraculoasă, mică și prosperă țară	852
La ce te aștepți?	857
Masa	859
Taxila	860
<i>Bibliografie</i>	862
 FUNDAȚIA UNIVERSITARĂ A MĂRII NEGRE (FUMN)	
Proiectul din spatele construcției. Interviu	865
 Indice	889

PREFAȚĂ

Mircea Malița a trecut la Domnul la 21 mai 2018. Astăzi, un pic mai târziu decât am fi dorit, punem pe masa cititorilor, prietenilor și admiratorilor lui Mircea Malița primul volum al operelor sale diplomatice și de relații internaționale. Este și acesta un fel de a-l omagia pe marele academician, de a ni-l reaminti, de a-l avea, fie și astfel, mai aproape.

La o omagiere de acest fel se așteaptă, invariabil, și bilanțuri. Dincolo de dimensiunile formale, cantitative, ale acestora, importante sunt și celelalte, formative, roditoare, mănoase – adevăratele urme pe care cineva le lasă drept moștenire. Despre un asemenea bilanț lucrător, fără a avea pretenția de exhaustivitate, am să vorbesc și eu mai departe.

Care e moștenirea propedeutică a gânditorului, diplomatului și academicianului pe care îl omagiem astăzi prin demararea proiectului de publicare a operelor complete?

Pe scurt, ce am învățat eu de la academicianul Mircea Malița:¹

1. Anvergura

Există un text din 1962 al lui Tudor Arghezi, scris în urma participării acestuia la Ședința Comitetului celor optsprezece state pentru dezarmare de la Geneva: „Prezida, într-adevăr, România în persoană sau, mai exact, în personalitatea ministrului nostru adjunct, Mircea Malița, șeful delegației române, pe care l-am cunoscut de abia atunci. L-am văzut făcând ordine între neamuri și nații, cu un ciocan bătut în catedră ori de câte ori se ivea un moment de confuzie“.

¹ Acest text se bazează, cu precădere, pe numeroasele dialoguri pe care le-am avut cu domnul Mircea Malița de-a lungul anilor, o parte dintre acestea fiind concretizate în Mircea Malița și Dan Dungaci, *Istoria prin ochii diplomatului*, Editura RAO, București, 2014.

Mircea Malița a avut această vocație, identificată de Arghezi – „să facă ordine între neamuri și nații” –, de la tribune internaționale, de la mesele de negocieri sau în misiuni secrete, unele clasificate încă. Platforma însă i-a fost drastic limitată. „În ceea ce mă privește, am făcut diplomatie sub Dej și Ceaușescu”... Dar, în ciuda vremurilor – sau tocmai pentru asta! –, a lăsat, ca lider al unei generații remarcabile și mentor al celor care aveau să urmeze, acțiuni, misiuni și pagini memorabile în istoria postbelică a diplomatiei românești.

Chiar dacă nu a reușit, cum i-ar fi plăcut – „să facă ordine între neamuri și nații”, Mircea Malița ne-a lăsat o lecție esențială: cea a *anvergurii*. Aparent, e greu să obții așa ceva când faci diplomatie sub Gheorghe Gheorghiu-Dej, dar miza lui Mircea Malița asta a fost. A jucat de fiecare dată, atunci când a putut, „la mare”, cum se spune, a țintit de fiecare dată sus. Animat de un profund orgoliu de diplomat născut într-o țară mică, a fost convins că toate acțiunile trebuie să capete anvergură: nu din vanitate, nu din orgoliu, ci din utilitate pragmatică. A înțeles foarte bine că atâta vreme cât gândește minor, România va rămâne minoră. Și a încercat să fie toată viața și cariera lui în tabăra celor care au gândit major.

Performanțele sale stau sub acest semn. De la Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale (ADIRI) la Clubul de la Roma, de la volumele publicate la Oxford la revista *Millenium* a Fundației Universale a Mării Negre.

Doar două exemple vom consemna aici. De ADIRI se leagă, poate, unul dintre cele mai importante evenimente internaționale găzduite de România, respectiv Colocviul de la București – 26-28 iunie 1969, demn de a fi catalogat drept „precursorul” Conferinței de la Helsinki din 1975. E suficient să citim lista cu participanții la respectiva conferință și să avem măsura anvergurii evenimentului. Conferința a fost deschisă de mesajul secretarului general al ONU, U Thant, și i-a avut drept invitați pe: Bruno Coppieters, director general al Institutului Regal de Relații Internaționale din Bruxelles, ambasadorul George Ignatiev, reprezentantul Canadei în Comitetul de Dezarmare de la Geneva, generalul André Beaufre, director al Institutului Francez de Studii Strategice, Michel Tatu, redactor la *Le Monde*, prof. Pierre Hassner, ale cărui cărți erau în plină circulație la Paris, Sir Geoffrey de Freitas din Londra, John Campbell, Consiliul pentru Relații Externe, New York, Luca Pavolini, directorul revistei *Rinascita* din Roma, Camille Aboussouan, reprezentantul Libanului la UNESCO, Johan Galtung,

director al Institutului de Cercetare a Păcii, Oslo, și șef de școală care a atras tineret din toate țările, Lefkos Clerides, directorul Baroului de Avocați și viitor președinte al Ciprului, Jacques Freymond, directorul Institutului de Înalte Studii Internaționale din Geneva, Arthur Schlesinger, New York, consilier al președintelui Kennedy, iar din partea organismelor internaționale, Janez Stanovnik, secretarul general al Comisiei Economice Europene a ONU de la Geneva, directorul general al Oficiului ONU Geneva, Francis Blanchard, director general adjunct (și apoi „plin“) al Biroului Internațional al Muncii.

Un eveniment care rămâne, comparativ cu ce sunt capabile să organizeze astăzi instituțiile de resort ale statului român, un reper imprescriptibil.

Fundația Universitară a Mării Negre, ca să trecem la al doilea exemplu, a fost un proiect regional de anvergură, pe care l-a lansat și l-a ridicat în anii '90 la un nivel la care nu s-a mai ridicat nicio altă organizație românească de profil. Totul a început în anul 1992, când guvernele țărilor riverane s-au reunit și au hotărât să facă din această reuniune un organism permanent de consultare al riveranilor la Marea Neagră. Evenimentul fundamental a fost Conferința de la Istanbul, din 25 iunie 1992, când s-a adoptat, prin semnarea unei Declarații, inițiativa Cooperării Economice a Mării Negre (CEMN). Mircea Malița a lansat, prin Traian Chebeleu, pe atunci consilier al președintelui României, ideea că în România există o preocupare a intelectualilor români „de a forma pe plan științific, educativ, un instrument de colaborare pentru aceleași țări riverane. Țările acestea erau, în fond, riveranii propriu-ziși, pe care îi știam, Rusia, Ucraina, noi, Bulgaria, Turcia, dar pentru că turcii erau acolo, trebuia să se dea satisfacție și grecilor, care aveau un trecut legat de Marea Neagră, deci a fost și Grecia, și apoi au mai fost țări care nu erau neapărat la Marea Neagră, cum e Azerbaidjan“.

Treptat, FUMN a dobândit statut consultativ pe lângă ONU/ECOSOC, cel de observator pe lângă Consiliul Europei, iar Institutul Internațional din Malta a desemnat-o ca punct de referință pentru regiunea Mării Negre. Consiliul științific al FUMN a inclus personalități remarcabile, cum ar fi comandantul Jean Cousteau, exploratorul norvegian Heyerdhal, Yehudi Menuhin, Saburo Okia – părintele miracolului japonez, Elisabeth Mann-Borgese (fiica lui Th. Mann), scriitorul francez Jean d'Ormesson, gânditorul german Ulrich von Weizsäcker ș.a. Răsfoiți din curiozitate publicația *Millennium*, editată de FUMN în colaborare cu Academia Română și Asociația Română pentru Clubul de la Roma. Au apărut 13 numere și s-a

oprit în 2005. Participanții la acest proiect sunt remarcabili, de la laureați ai premiului Nobel la personalități cunoscute și recunoscute în domeniile lor.

2. Viziunea strategică

Anvergura vine la pachet cu *viziunea strategică*. Termenii sunt, la limită, interșanjabili, de aceea o să mă refer tot la exemplele de mai sus.

Cea mai importantă și prețioasă acțiune a ADIRI, de pildă, a fost organizarea evenimentului menționat mai sus. Datele despre ea și ecoul ei pe plan european vorbesc de la sine, iar anvergura a fost asigurată. Despre miza strategică a evenimentului s-a vorbit, din păcate, mai puțin¹. Pe scurt, cel mai importat lucru a fost adăugarea „C”-ului în titlul viitoarei reuniuni de la Helsinki, iar, după mărturiile recente ale lui Galtung, chiar organizarea în sine a conferinței datorează ceva spiritului Colocviului de la București, din iunie 1969.

Cum s-a obținut asta? Și aici urmează un episod absolut remarcabil.

Cu ocazia Congresului Federației Internaționale pentru Studiul Viitorului, organizat la București în 2013, cu prilejul aniversării a 40 de ani de la nașterea organizației, marele sociolog norvegian și inițiator al studiilor păcii Johan Galtung s-a aflat la București. Unul dintre obiectivele prezenței sale a fost o întâlnire cu vechea sa cunoștință, Mircea Malița. Întâlnirea s-a produs, iar printre multele subiecte discutate la reședința acestuia din urmă s-a numărat și o confesiune. Johan Galtung, pentru prima dată, i-a mărturisit colegului și prietenul său următorul episod: cu ocazia Colocviului de la București dedicat cooperării și securității europene din 1969, Galtung a avut o discuție cu Malița, la restaurantul Casei Oamenilor de Știință. La masă, diplomatul român îi povestește că tocmai participase la Sesiunea Comitetului de Dezarmare de la ONU, din Geneva, unde a văzut și auzit că se discuta ceva de genul „teoriei primei lovituri”. A fost extrem de contrariat și impresionat atunci. Aceste experiențe i le-a împărtășit lui Galtung, i-a făcut scheme, desene, calcule pe un șervețel de la restaurant, i-a explicat în detaliu opiniile și temerile sale. Galtung asculta foarte interesat, chiar a luat șervețelul cu el la plecare.

¹ A se vedea Mircea Malița, *Litera „C” – Cooperarea. Cuvântul, scopul și cadoul oferit de Colocviul de la București care a făcut posibilă Conferința de la Helsinki*, Dosar întocmit de Teodor Onea, București: Editura ISPRI, 2017.

După 45 de ani de la discuția aceea plină de tâlc, în apartamentul lui Mircea Malița, într-o confesiune la care a mai asistat și soția academicianului, Johan Galtung reamintește acea întâlnire și îi mărturisește lui Mircea Malița ceea ce nu-i mai pomenise niciodată până atunci. În vremea conferinței de la București, Galtung era, dacă nu consilier, în relații foarte bune cu președintele Finlandei, Urho Kekkonen, cu care a discutat inclusiv în perspectiva organizării viitoarei Conferințe de la Helsinki. Pentru Urho Kekkonen era tema majoră, dorea conferința, dar spunea că nu o face pentru că nu a primit semnale că Europa Vestică ar fi interesată de așa ceva. Spunea că „m-am lămurit că nu vor, nu îi interesează securitatea comună, nu au motive“. Galtung îi povestește atunci președintelui Finlandei ceea ce auzise de la Malița în legătură cu „teoria primei lovituri“ și despre faptul că vesticii, la fel ca și esticii, au toate motivele din lume să se teamă pentru securitatea lor¹. După această discuție între Galtung și Kekkonen, înarmat inclusiv cu acest argument, președintele finlandez ar fi demarat cu mai mult succes pregătirile pentru conferință. „Nu ți-am spus asta până acum, dar așa au stat lucrurile. Eu de la tine știam de teoria primei lovituri, așa că trebuie să împart cu tine meritul acesta“ – a conchis Johan Galtung în locuința academicianului.

Cât și cum a contat demonstrația lui Mircea Malița de pe șervețelul de la Casa Oamenilor de Știință în perspectiva organizării Conferinței de la Helsinki din 1975 este greu de estimat. Dar dacă fostul consilier al președintelui Finlandei de la acea vreme a ținut să facă această confesiune, după mai bine de 40 de ani de la consumarea ei, ceva tot trebuie să fi fost...

A doua chestiune legată de viziunea strategică a lui Mircea Malița ține de Marea Neagră și de mizele și premisele care au fundamentat și FUMN.

Știm cu toții astăzi că a existat o bătălie acerbă între două concepții privind Marea Neagră: una că Marea Neagră este a riveranilor, iar a doua că Marea Neagră este mare deschisă. După cum spunea academicianul:

¹ Așa numita „teorie a primei lovituri“ se referă la o plauzibilă înțelegere între cele două mari puteri, care stipula faptul că orice posibil conflict nuclear, chiar și în cazul excepțional când nu va putea fi evitat, să nu vizeze direct cele două mari superputeri. Altfel spus, dacă una dintre ele ar fi declanșat atacul nuclear, prima lovitură ar fi trebuit orientată nu spre teritoriul superputerii inamice, ci spre teritoriile aliaților acesteia! Riposta care ar fi urmat din partea celeilalte supraputeri ar fi vizat, la rândul ei, tot un teritoriu aliat al inamicului. După acest set de lovituri, cele două superputeri se vor fi așezat la masa negocierilor, negrevate de o lovitură nucleară care să le afecteze nemijlocit. Miza „teoriei primei lovituri“ era, așadar, să evite un război nuclear mondial și mențină posibilitatea revenirii la echilibru a sistemului, inclusiv în cazul – excepțional – unor prime lovituri nucleare.

„A doua soluție nu avea mari simpatii, nici la ruși, nici la turci, mai ales la turci, care știau că «Vorbiți voi, vorbiți, dar cheia e la noi! Noi avem strâmtorile!» Ca să ajungi aici, trebuie să treci prin Bosfor. Și cum ei au spus că pe acolo nu pot intra cum vor navele militare, la cheia asta, spun ei, ținem și nu vom renunța niciodată... Deci problema s-a pus înainte de război, în 1936, la Montreaux. Și atunci cele două idei s-au ciocnit. Anglia prezentă, voia mare liberă, Occidentul voia și el, bineînțeles, mare liberă, în schimb rușii și turcii, cam singuri, eventual cu aliații lor din regiune, stăteau pe poziția că Marea Neagră este a celor din regiune“.

FUMN s-a croit în jurul conceptului titulescian al Mării Negre, dar, în jurul anului 2005, viziunea românească și euroatlantică asupra Mării Negre se modifică. România a devenit vârful de lance al unei politici care nu mai favoriza ideea Mării Negre ca mare a riveranilor, ci ca spațiu de înaintare a frontierei euroatlantice. Am putea spune că România a trecut de la o viziune tip Titulescu asupra Mării Negre la una de tip Gheorghe Brătianu, care era mult mai apropiată de formula Mării Negre ca „lac rusec“. Brătianu lega explicit și strict nivelul de securitate al României de prezența sovietică sau rusească la Marea Neagră. Nu e întâmplător că FUMN, începând cu 2005, și-a redus prezența publică și, practic, a dispărut din peisaj. Academicianul a spus-o explicit: „Ne-am trezit, dintr-odată, că nu avem ce să facem: Ai cui suntem, Fundația ce mai face? Ce rost mai are Fundația, pentru că era construită, inițial, pe o idee a riveranilor. Vestul devenea din ce în ce mai poficios la Marea Neagră – nu putea vorbi cu turcii și rușii, obiecțiunea lor era destul de puternică. Iar când a găsit un slujitor fidel al ideii care preferă să fie, în loc de riveran, săgeată a Occidentului în inima răsăriteană, s-a terminat. L-a folosit fără scrupule“.

O viziune strategică a ieșit din scenă în jurul anului 2005, cel puțin pentru o perioadă. Revine astăzi? Vom vedea. Dar asta e cu totul altă chestiune.

3. Curajul academic

Academicianul Malița trebuie invocat, din punctul meu de vedere, nu doar din perspectiva numărului mare de cărți pe care le-a publicat, ci mai ales pentru că, în unele dintre acestea, a avut curajul să se ia în piept cu teze care păreau sacrosancte la nivelul spațiului public. Voi selecta aici doar una dintre ele, respectiv una dintre cele mai reziliente teze din

domeniul relațiilor internaționale și nu numai: chestiunea Războiului Rece. Avem de-a face aici cu o veritabilă *teorie* a lui Mircea Malița pe această chestiune ale cărei cadre majore se cuvin explicitate¹.

Suntem în plin Baudrillard! Căci Războiul Rece, vorba sociologului francez, „nu a avut loc“ pentru Mircea Malița! Mai concret, ceea ce s-a petrecut nu a fost tocmai un război, chiar dacă a fost prezent – și mai este! – în acești termeni. Ceea ce ne spune cărturarul Malița este consecința experienței nemijlocite pe care diplomatul Malița a desfășurat-o în acea perioadă. Teoria lui despre Războiul Rece ar putea să fie cel mai bine înțeleasă după o rețetă pe care un clasic al științelor sociale, Vilfredo Pareto, a consacrat-o în faimosul său *Traité de sociologie générale* (1917). Teoria se construiește prin metoda *inductivă*, pornind de la faptele sociale, după care este (re)testată, pe terenul realității, prin metoda *deductivă*. Ceea ce rezultă sunt o serie de legități, fie și slabe, ale disciplinei sociale.

În acest cadru trebuie înțeles și demersul cărturarului-diplomat Mircea Malița. Faptele pe care și-a construit, *inductiv*, teoria sunt evenimentele la care, direct sau indirect, a luat parte ca diplomat, plecând de la cele care implicau nemijlocit România și ajungând la cele care vizau relația dintre marii competitori ai vremii, SUA și URSS. Pe baza lor și-a construit viziunea care, odată stabilită, se reîntoarce în realitate, *deductiv*, de data asta, pentru a se valida și a da seamă, concomitent, de aceasta. Iar viziunea sa este una care pivotează în jurul ideii deja sugerate: în realitate, Războiul Rece nu a avut loc!²

Pe scurt, miza polemică este aceasta. Războiul Rece este (încă) prezentat în lucrările clasice care îi sunt consacrate, inclusiv în manuale de genul celor utilizate de către NATO, prin viziuni care au în centru termenul „conflict“: conflict între cele două superputeri, conflict între cele două blocuri militare aferente și (tot) conflict între actorii din lumea a treia afiliați uneia sau alteia dintre tabere, inclusiv prin intervenții ale superputerilor acolo (Vietnam, Afganistan).

Mircea Malița spune că nu e tocmai așa! Din tot ce a văzut el în perioada în care a slujit ca diplomat, nu această paradigmă i se pare convingătoare.

¹ Mircea Malița, *Cold War Diplomacy. A Romanian Diplomat's Memoirs*, Small Players/Big Gambits Amazon, New York 2014.

² Redată succint, această viziune este prezentată și în Mircea Malitza, *Cold War Diplomacy. A Romanian Diplomat's Memoirs*, Translation by Adrian George Sahlean, Create Space Independent Publishing Platform, 2014, pp. 239-260.

Nu acesta este cadrul cel bun de înțelegere. Războiul Rece a fost, în realitate, un soi de „pax atomica“, bazată pe așa numite „proto-agreements“-uri între marii competitori, care au funcționat pe mai multe paliere: confruntarea nucleară și cursa înarmărilor, atitudinea față de învinșii celui de Al Doilea Război Mondial (ambele superputeri și-au asumat dezvoltarea și sprijinul statelor luate în gestiune, dar numai SUA au reușit să livreze), consens în ceea ce privește demantelarea regimurilor coloniale etc. În ceea ce privește războiul propagandistic, acesta era la ordinea zilei și nu făcea parte din zona proto-înțelegerilor. Confruntările ideologice sau războaiele mediatice erau la ordinea zilei, dar dincolo de ele existau filtre care mediau disputa. De aici și importanța serviciilor secrete, care erau, în timpul Războiului Rece, veritabile mecanisme de control, echilibru, garanți ai înțelegerilor fundamentale în cazul derapajelor politice. Firește, accidentele nu erau complet excluse: criza rachetelor din Cuba a fost una veritabilă, care putea, fie și dintr-o eroare, declanșa o conflagrație, dar ceea ce ne spune Mircea Malița este că *episodul Cuba 1962 nu a fost reprezentativ pentru Războiul Rece – a fost excepția, nu regula intervalului denumit așa.*

4. Constructor de instituții

Mircea Malița a fost absolvent al Facultății de Filosofie a Universității din București, însă relația lui cu filosofia, în sensul tehnic al cuvântului, a fost și este relativ precară. Și nu pentru că nu a scris despre anumiți filosofi sau opere consacrate, ci pentru că a utilizat toate acestea în a doua instanță. Ca unelte, ca instrumente pentru altceva. Filosofii și filosofia nu au fost scopuri în sine, ci doar scopuri *pentru* sine.

Și asta e emblematic pentru personalitatea și osatura spirituală a Domniei Sale. Mircea Malița a fost un pragmatic, avea un contact tenace cu realitatea, pentru el diferența dintre „a fi“ și „a face“ nu era fundamentală. Era faustic. Mântuirea, pentru Mircea Malița, precum Faust al lui Goethe, era o chestiune de *faptă*. *A face* devine definitoriu, de aici vocația sa pentru instituții, nu pentru sisteme filosofice. Mefistofel nu-i va lua sufletul academicianului Malița, pentru că faptele sale îl vor fi mântuit¹...

¹ „Căci urma zilei mele pământene/Nici în eoni nu poate să dispară/ Și presimțind o fericire, ce înaltă se-nfiripă,/ Eu gust acum suprema clipă.“ (Goethe)

Peste tot unde a fost, Mircea Malița a construit instituții. Și sunt multe și însemnate. Ar fi putut fi și mai multe, și mai însemnate, dacă nu ar fi fost, de prea multe ori, sub vreme. Am menționat deja Asociația de Drept Internațional și Relații Internaționale (ADIRI). Activitatea de la Ministerul Educației (februarie, 70 – octombrie, 72), când a introdus limbile străine în sistemul românesc de educație, chestiune pe care o consideră: „Cea mai populară măsură pe care am luat-o, importantă pentru nenumărați oameni. Până și astăzi primesc telefoane de la oameni care îmi spun că le-am schimbat viața pentru că au putut învăța engleza sau germana. Acum sunt stabiliți în străinătate, bunici, bătrâni. Acela a fost momentul“.

Dar nu e doar atât. Ar mai trebui amintite aici două. Centrul European de Învățământ Superior pe lângă UNESCO, care s-a făcut în România, nu în altă parte, iar esențial a fost că Mircea Malița era prieten cu directorul general al UNESCO de la ONU. A doua inițiativă a fost primul congres de studiu al viitorului. Atunci îi spunea „science of the future“, și s-a bucurat de o prezență remarcabilă, de mare anvergură la nivel internațional¹. Ar fi putut să se constituie în bazele unei școli de prognoză, care din păcate nu s-a putut naște și împlini în România acelor ani.

Urmează, nu în ordine, alte instituții pe care le-a creat sau consolidat în România: Clubul de la Roma, un program de pregătire a diplomaților, un fel de Master de specialitate, pe care Malița l-a inițiat, apoi FUMN, Revista *Millennium*, Comisia de prognoză a Academiei Române și multe altele.

5. Cultura contează

Spuneam mai sus că pentru Mircea Malița filosofia, cultura, în general, au fost un adjuvant. Dar asta nu înseamnă că nu au contat. Au contat, și încă cum! Cultura nu te face nici diplomat bun, nici ministru bun, nici profesor bun, nici politician bun – dar asta nu înseamnă că e un

¹ Iată comentariul academicianului: „Și acum îmi aduc aminte de domnul Mugur Isărescu. Era tânăr, abia intrat în activitatea de cercetare și venise să asiste la conferința susținută în cadrul celui mai mare seminar de Future Science de prospectologul american Kahn, autorul faimoasei cărți – „Anul 2000“. Legat de acest eveniment, și acum Isărescu își amintește când cineva l-a întrebat pe Kahn: «Domnule, dumneata cum alegi între mai multe variante?». Iar Kahn zice: «O aleg pe cea mai puțin probabilă!». «Și care este foarte puțin probabilă acum?», iar Kahn a răspuns: «China». Și acum își aduce aminte Isărescu de acel răspuns. Aberant atunci, actual astăzi“.

ingredient de care te poți dispensa nepedeșit. Iar pentru Mircea Malița, în orice ipostază s-a aflat, cultura a contat, dacă nu decisiv, atunci semnificativ. A făcut, de multe ori, diferența. În prezentarea pe care o face publicația americană *Diplomatic dossier* din septembrie 1983, spațiul alocat ambasadorului român Mircea Malița este, practic, mai întins decât cel alocat celorlalte state răsăritene, iar dimensiunea academică nu a trecut neobservată. Mircea Malița este caracterizat acolo ca „scholarly“:

„Scholarly and candid, Mircea Malitza is the traditional, exemplary diplomat... Nothing that his chief duty is to sustain a dialogue between Romania and other countries, Malitza has been eager to associate himself with American universities and has lectured on campuses throughout the country“ (*Diplomatic Dossier, An Insider's Guide to International Washington*, Premier edition, September 1983).

Mircea Malița a participat la multe reuniuni, unele internaționale, când era în SUA, colabora cu instituții prestigioase: un centru de la Washington, Universitatea din Maryland, Universitatea Stanford, Universitatea de Stat din Ohio. În plus, a devenit un participant constant la activitățile de la *Council of Foreign Relations* în SUA, unde a ținut o conferință. De atunci, a intrat în circuit și i s-au deschis uși „în locuri în care n-aș fi ajuns niciodată, în statele din centru, în statele din sud, în statele vestice, peste tot. Eu cred că am ținut cel puțin 10 expuneri și erau plăcute și se terminau într-o atmosferă amicală“.

Mircea Malița a fost un cărturar indiscutabil și asta se vede în toate acțiunile pe care le-a întreprins, fie că a fost diplomat în Ministerul de Externe, fie în misiunile din Orientul Mijlociu sau ca ministru al educației. Rețeaua sa de relații, contacte la cel mai înalt nivel, invitațiile pe care le-a primit după ce cariera sa diplomatică s-a încheiat sunt cel mai bun indiciu al faptului că a lăsat de fiecare dată o urmă, care nu a fost doar instituțională sau birocratică.

Repet: cultura nău te face un bun diplomat. Dar e greu să ajungi un mare diplomat fără anvergură culturală. Iar Mircea Malița a avut așa ceva.

6. Cumpătarea

A rămas faimoasă replica lui Ion I.C. Brătianu adresată marelui Nicolae Iorga la întrebarea: „Ce poate învăța un savant de la un inginer?“ Brătianu i-a răspuns: „Măsura, domnule profesor, măsura“.